

Friluftsliv som del av ämnet idrott och hälsa

- en studie om lärares uppfattning om vad friluftsliv i skolan utgörs av och dess utvecklingsmöjligheter.

Simon Bergljung

GYMNASTIK- OCH IDROTTSHÖGSKOLAN
Självständigt arbete grundnivå 31:2018
Idrott och hälsa 120 hp 2016-2018
Handledare: Daniel Roe
Examinator: Suzanne Lundvall

Sammanfattning

Syfte och frågeställningar:

Syftet med min studie är att undersöka hur idrottslärare uppfattar friluftsliv som en del av idrott och hälsa och hur friluftsliv kan utvecklas i undervisningen.

Frågeställningar jag vill få besvarade i min studie är:

- Vad är, och vad betyder friluftsliv enligt idrottslärare?
- Hur ser idrottslärare på möjligheten att utveckla arbetet med friluftsliv enligt läroplanen?

Metod:

För att besvara frågeställningarna har kvalitativa intervjuer använts. Intervjuerna är halvstrukturerade. Samtliga intervjuer har utgått från en intervjumall. Studien omfattar intervjuer utifrån ett bekvämlighetsurval av fyra lärare som arbetar på fyra olika grundskolor i olika typer av områden i Stockholmstrakten. Studien har som teoretiskt ramverk läroplansteori.

Resultat:

Resultatet visar att deltagande lärare i studien har en samstämmig bild av vad friluftsliv är, de anser att friluftsliv är en viktig del av ämnet idrott och hälsa. Det finns dock variation och skillnader i undervisningens innehåll beroende på lokala förutsättningar och lärarnas egen erfarenhet. Resultatet visar att lärarna i nuläget ser svårigheter att realisera friluftsliv undervisningen utifrån ett flertal ramfaktorer. Lärarna ser möjligheter i att utveckla friluftsliv genom att fånga elevernas intresse för naturen tidigt, och använda utemiljön för inläring genom ämnesövergripande samarbeten och genom att använda ny pedagogik. Lärarna framhåller att elevers kunskap om och vistelse i naturen kan komma att bidra till bättre miljö och hälsa.

Slutsats:

Idrottslärarnas syn på friluftsliv och egen erfarenhet påverkar undervisningen, vilket stämmer väl överens med tidigare forskning. Ramfaktorer och resursfrågan påverkar inriktningen på friluftsliv undervisningen på kort och lång sikt. Lärarna har en tilltro till utveckling av friluftsliv och möjligheter till att utveckla undervisningen och inläring av kunskaper i skolans utemiljö genom bl.a. ämnesövergripande samarbeten och platsresponsiv pedagogik.

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	1
1.1 Introduktion och bakgrund	1
1.2 Kursplanen Lgr 11 och definitioner av friluftsliv	2
1.2.1 Kursplanen Lgr 11	2
1.2.2 Definition av friluftsliv.....	4
1.3 Litteratur och Forskningsgenomgång.....	5
1.3.1 Friluftsliv i ett historiskt perspektiv	5
1.3.2 Naturskyddsföreningens forskning kring friluftsliv i skolan	6
1.3.3 Friluftsrådet och Naturvårdsverkets forskning inom friluftsliv i skolan.....	7
1.3.4 Forskningsrapporter	8
1.4 Syfte och frågeställningar.....	11
1.5 Den teoretiska utgångspunkten	12
2 Metod	13
2.1 Kvalitativa intervjuer.....	13
2.2 Urval.....	14
2.3 Genomförande och datainsamling.....	15
2.4 Bearbetning och analys	15
2.5 Validitet och reliabilitet.....	15
2.6 Etiska överväganden	16
2.7 Reflektioner över metoden	17
3 Resultat.....	17
3.1 Bakgrund	18
3.2 Hur uppfattar idrottslärarna friluftsliv?	19
3.3 Hur arbetar idrottslärarna med friluftsliv idag?.....	20
3.4 Framtidens utveckling av friluftsliv?	23
4 Sammanfattande diskussion	25
4.1 Resultatdiskussion.....	25
4.2 Metoddiskussion.....	30
4.3 Slutsats	31
4.4 Förslag på fortsatt forskning	31
Käll- och litteraturförteckning.....	33

Bilaga 1 Käll- och litteratursökning

Bilaga 2 Intervjufrågor

Bilaga 3 Informationsbrev

1 Inledning

1.1 Introduktion och bakgrund

Bakgrunden till min studie är att jag vill belysa förutsättningarna för dagens undervisning i friluftsliv som är en del inom skolämnet idrott och hälsa. Jag har valt detta ämne för att jag är intresserad av friluftsliv och vill att det ska få plats i undervisningen i mitt kommande yrkesliv som idrottslärare. I studien vill jag också ta reda på hur idrottslärare ser på möjligheten att utveckla arbetet med friluftsliv enligt läroplanen Lgr 11. Den senaste läroplanen kom 2011 där friluftsliv har fått mer utrymme i ämnet idrott och hälsa än den haft tidigare. Vad har detta fått för påverkan på undervisningen och hur ser friluftslivets del av undervisningen ut idag? Vilka möjligheter och hinder ser lärarna för friluftsliv i skolan, och ämnet idrott och hälsa, diskuteras ofta i medierna, men friluftsliv nämns sällan. Dessutom verkar det finnas olika tolkningar mellan olika organisationer kring vad begreppet friluftsliv innebär. Är det möjligt att bedriva friluftsliv i ämnet idrott och hälsa utan stora krav på vare sig tid, miljö eller ekonomi?

Ett av syftena med ämnet idrott och hälsa i skolan enligt Lgr 11 är att få människor aktiva och det även efter att de slutat skolan och resten av livet. Friluftslivets bidrag till detta samt också till att eleverna får frisk luft som också kan bidra till bättre hälsa. Vanor som man får redan som barn följer ofta med upp i vuxen ålder (Engström 2010). I läroplanen för idrott och hälsa står också att målet med undervisningen är att eleverna ska få en god grund att stå på för att leva ett aktivt och hälsosamt liv (Skolverket 2011a, s. 51). Vidare har vi i Sverige mycket fina förutsättningar vad gäller tillgång till natur. Större delen av Sveriges landyta består av skog och det finns närmare 90 000 sjöar och vattendrag. Det finns skärgårdsmiljöer, fjällnatur och årstider som ger variation. Den svenska naturen är tillgänglig för alla genom strandskyddet och allemansrätten.

Flera forskningsrapporter visar att friluftslivets existens i skolan blir mindre och mindre samtidigt som forskningen visar på många argument för friluftslivets betydelse för dagens elever och att det är en nödvändighet för dagens "inomhussittande" barn och ungdomar (Szczepanski & Dahlgren 2004).

Forskningen visar också enligt Naturskyddsföreningen att barn som vistas mycket i naturen ofta är friskare, mindre stressade och har bättre motorik och koncentrationsförmåga än andra barn (Naturskyddsföreningen 2013). Friluftsliv har i Sverige en lång historia som fritidssysselsättning men även som en del av undervisningen i grundskolan. Ända sedan 1900-talets början har friluftsliv funnits med i skolans styrdokument och varit ett konstant inslag i grundskolans verksamhet. Tidigare forskning inom ämnet visar dock att friluftsliv undervisningen har varit åsidosatt i skolan sedan 1980-talet trots att forskare inom ämnet anser att det finns mycket positivt med friluftsliv undervisningen (Backman 2010, 2011; Sandell, Brügge & Glantz 2011).

1.2 Kursplanen Lgr 11 och definitioner av friluftsliv

Synen på och beskrivningarna av friluftsliv har förändrats sedan det infördes i skolan och har successivt fått en mer framträdande roll i skolverkets kursplan inom idrott och hälsa. Nedan följer en genomgång av vad som beskrivs om friluftsliv i den senaste kursplanen Lgr 11 och en sammanfattning av de definitioner av friluftsliv som forskare och kulturdepartementet lyfter fram.

1.2.1 Kursplanen Lgr 11

I inledningen till kursplanen Lgr 11 för idrott och hälsa beskrivs fysisk aktivitet och en hälsosam livsstil som grundläggande för människans välbefinnande. Positiva upplevelser av friluftsliv och rörelse under uppväxten har stor betydelse för om vi blir fysiskt aktiva senare i livet (Skolverket 2011a; Engström 2010).

Vid utformningen av den nya läroplanen Lgr 11, som underlättar och ger lärarna större möjlighet att undervisa i ämnet har det skett en vidareutveckling av synen på friluftsliv, och friluftsliv har fått större utrymme. Lgr 11 beskriver att syftet med friluftsliv innebär att eleverna genom undervisningen ska utveckla förmågan att vistas i utemiljöer och naturen under olika årstider och få förståelse för värdet av ett aktivt friluftsliv. Undervisningen ska även bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om risker och säkerhetsfaktorer i samband med fysiska aktiviteter och hur man agerar i nödsituationer. Genom undervisningen i ämnet idrott och hälsa ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att:

- röra sig allsidigt i olika fysiska sammanhang
- planera, praktiskt genomföra och värdera idrott och andra fysiska aktiviteter utifrån olika synsätt på hälsa, rörelse och livsstil
- genomföra och anpassa utevistelser och friluftsliv efter olika förhållanden och miljöer
- förebygga risker vid fysisk aktivitet samt hantera nödsituationer på land och i vatten (Lgr 11)

I det centrala innehållet i kursplanen beskrivs vad som ska behandlas i undervisningen för de olika årskurserna grundskolan. De kunskapsområden som tas upp är *rörelse, hälsa och livsstil och friluftsliv och utevistelse*. Begreppet friluftsliv har gått från att definieras i några få punkter i de uppnåendemål som fanns i Lpo 94 till att vara en av tre rubriker som utgör det centrala innehåll som gäller lärare och elever. För varje kunskapsområde beskrivs innehållet av ämnet. Inom kunskapsområdet Friluftsliv och utevistelse omfattas innehållet i undervisningen av nedanstående områden:

- Att orientera i okända miljöer med hjälp av kartor och andra hjälpmedel för positionering.
- Hur olika friluftslivsaktiviteter kan planeras, organiseras och genomföras.
- Rättigheter och skyldigheter i naturen enligt allemansrätten.
- Kulturella traditioner i samband med friluftsliv och utevistelse.
- Badvett och säkerhet vid vatten vintertid. Hantering av nödsituationer i och vid vatten med alternativa hjälpredskap, enligt principen för förlängda armen.

För årskurs 1-3 är fokus mer på lek och rörelse i natur- och utemiljö, att orientera sig i närmiljön och enkla kartors uppbyggnad. grunder i allemansrätten samt säkerhet och hänsynstagande i samband med lekar, spel och utevistelser. För årskurs 4-6 tillkommer fördjupning i orientering, allemansrätten och att lära sig mer om natur och utemiljöer under olika årstider. Kunskapskraven i kursplanen beskriver målen för ämnet som utgår från det centrala innehållet. Syftet med kunskapskraven är att eleverna ska få förståelse om vilka kunskaper de bedöms i. I kunskapskravet för betyget E för årskurs 9 framgår det att eleven ska kunna:

- Eleven planerar och genomföra friluftaktiviteter med viss anpassning till olika förhållanden, miljöer och regler.
- Eleven kan med viss säkerhet orientera sig i okända miljöer och använda kartor och andra hjälpmedel.

- Eleven kan på ett i huvudsak fungerande sätt förebygga skador genom att förutse och ge enkla beskrivningar av risker som är förknippade med olika fysiska aktiviteter.
- Eleven hantera nödsituationer vid vatten med alternativa hjälpskap under olika årstider.

Det finns ett kommentarmaterial som hjälper lärarna att tolka och förstå inne i kursplanen (Skolverket 2011b). I kommentarmaterialet för idrott och hälsa står det att friluftsliv och utevistelse har fått en större och mer framträdande roll i ämnet idrott och hälsa (Skolverket 2011b). Betydelsen för utemiljö har blivit mer centralt mot tidigare kursplaner och betydelsen av de möjligheter som utemiljön kan ge har lyfts fram tydligare i dagens kursplan (Ibid). Det framgår också att det centrala innehållet inte behöver innehålla all undervisning utan det är upp till varje lärare att avgöra vad som ska undervisas i utifrån elevernas behov och intresse (Ibid). Dagens kursplan har tre centrala innehåll och framställer friluftsliv som något viktigt för eleverna.

Antalet friluftsdagar i skolan har under åren förändrats. 1928 införde staten friluftsdagar i skolan: minst 15 och högst 20 dagar per läsår. Sedan har dessa dagar successivt minskat genom åren. På vissa ställen idag har de tagits bort helt. I mitten på 1950-talet skulle antalet friluftsdagar, enligt Lgr 62, vara 10-12 heldagar/läsår. I Lgr 80 var antalet reglerade dagar 4-8 per läsår och sedan Lpo 94 är regleringen av antalet friluftsdagar borttaget. Det är nu upp till varje skola att sätta av resurser och tid för sådan verksamhet (Backman 2004). I dagens skola är inte friluftsdagar något obligatoriskt utan det bestäms av den lokala skolan och dess skolledning (Skolverket 2011a). I min studie kommer jag även undersöka om det fortfarande förekommer friluftsdagar i skolan eller om lärarna i idrott och hälsa arbetar med friluftsliv på annat sätt?

1.2.2 Definition av friluftsliv

Vad är då friluftsliv? Det finns många olika definitioner och har också varierat över tid. De flesta har dock samma grundtolkning, d.v.s. de olika definitionerna innehåller benämningar som natur, upplevelser och att avsaknaden av tävlingsmoment är viktig. Backman (2004), tillsammans med flera andra forskare anser att den definition som kommit att bli officiell för friluftsliv i Sverige är den som Kulturdepartementet formulerade 1999:

”Friluftsliv är vistelse och fysisk aktivitet utomhus för att uppnå miljöombyte och naturupplevelse utan krav på prestation eller tävling” (Backman 2004, s. 47) och (Kulturdepartementet 1999, s. 78).

Här finns några andra definitioner av friluftsliv:

Friluftsliv är vistelse utomhus i natur eller kulturlandskap för välbefinnande och naturupplevelser utan krav på tävling (Svensk författningssamling 2003:133).

Friluftsliv är ett samlingsbegrepp för fritidsaktiviteter som genomförs utomhus och inkluderar såväl organiserad som oorganiserad verksamhet (Wikipedia 2018).

”Friluftsliv är att vistas i naturen på ett sådant sätt att det ger naturupplevelser, rekreation och motion.” (Friluftsförbundet definition 2009).

1.3 Litteratur och Forskningsgenomgång

Här nedan presenteras litteratur och forskning som har anknytning till studien och de forskningsfrågor som studien ska besvara.

1.3.1 Friluftsliv i ett historiskt perspektiv

För att kunna förstå utvecklingen av friluftsliv i skolan är det bra att göra en tillbakablick. Erik Backman ger i sin presentation Friluftsliv en del av idrotten, bl.a. en historisk tillbakablick av definitioner och synsätt på friluftsliv. Rapporten lyfter fram olika perspektiv på friluftsliv såväl historiska, samspelet med naturen och jämförelser med andra länder. En frågeställning som tas upp på slutet är om friluftsliv är en del av idrotten? Det beror enligt Erik Backman på vilket perspektiv man har i samhället, friluftsperspektiv, idrottsperspektiv, GIH, skolan eller individen (Backman 2011).

I boken Friluftshistoria: från hårdande friluftsliv till ekoturism och miljöpedagogik skildrar Klas Sandell och Sverker Sörlin svenskt friluftsliv under 100 år. Under industrisamhällets utveckling var friluftslivet en reaktion mot moderniteten, under andra tider har det varit en metod för att uppnå andra syften, som hälsa, nationell identitet, militär styrka o.s.v. Egenvärdet av friluftslivet har dock varit avgörande för dess breda genomslagskraft på

Sverige och svenskarna. Det är en viktig men bortglömd del av svenskt folkliv och kultur under 1900-talet som kartläggs och diskuteras i boken (Sandell & Sörlin 2008). Friluftsliv kan sägas ha sin början under 1800-talets senare del, då mindre grupper av mer välbärgade personer började utöva alpinism och friluftsliv. Friluftsliv och natur fick ett stort intresse i Sverige genom industrisamhällets framväxt, industriernas påverkan på naturen och att allt fler människor flyttar till städerna. Vid sekelskiftet bildades Svenska Turistföreningen, Friluftsrådet, Sveriges scoutförbund och Naturskyddsföreningen. Dessa föreningar har ett intresse för natur, miljö och friluftsliv. De har medverkat till en utveckling och breddning av friluftslivet som riktade sig till nya samhällsgrupper (Sandell & Sörlin 2008, s. 79). En bit in på 1900-talet (1938) fick Sverige sin semesterlagstiftning och man fick mer ledig tid. Då ökade fritidsaktiviteterna markant och det blev då möjligt för större befolkningsgrupper att ägna sig åt friluftsliv. Populärt blev aktiviteter som cykelsemester, friluftsbad och camping (Backman 2004).

På 1960-talet kom en särskild naturvårdslag som sedan kompletterades med Allemansrätten år 1974, som informerar om rättigheter och skyldigheter i naturen. Under senare år har friluftsliv blivit mer sportifierat och prestationer och tävling har blivit en del av friluftsliv (Lundvall 2011).

1.3.2 Naturskyddsföreningens forskning kring friluftsliv i skolan

Naturskyddsföreningen är en ideell organisation och folkrörelse som funnits i mer än 100 år och som med naturskydd och miljöfrågor. Naturskyddsföreningen menar att Friluftsliv är en viktig del bland annat inom ämnet Idrott och hälsa och efterfrågan på fortbildning om friluftsliv har ökat. Enligt Naturskyddsföreningen handlar Friluftsliv om ”vistelse utomhus i natur- eller kulturlandskapet för välbefinnande och naturupplevelser utan krav på tävling”. Tanken är att man genom naturupplevelser ska lära känna sin närmiljö och därmed förstå sin egen delaktighet i naturens kretslopp. Mer friluftsliv bidrar också till en positiv påverkan på individens välbefinnande, barns motoriska utveckling och fysisk aktivitet (Naturskyddsföreningen 2013).

Naturskoleföreningen arbetar nationellt med att främja utveckling av utomhuspedagogik genom bland annat forskning och utveckling av läromedel. Den har utarbetat serien ”Att lära in ute” för barn i olika åldrar i grundskolan (Naturskoleföreningen 2018). Sedan 2009 har

Naturskyddsföreningen och Naturskoleföreningen samarbetat i projektet ”Skogen som klassrum” (Naturskyddsföreningen 2011). Från 2013 har samarbetet utvecklats med en ny form av fortbildning med fokus på att inkludera mer friluftsliv i skolundervisningen (Naturskyddsföreningen 2013). Genom att röra sig ute utan att tävla lär barn känna sin närmiljö och får en chans att känna och förstå sin egen delaktighet i naturens kretslopp. Mer friluftsliv hjälper både barn och vuxna att må bättre och för barns motoriska utveckling är det bra att röra sig i skog och mark. Mer friluftsliv i skolan bidrar också till att sprida kunskap om hur många viktiga värden som finns i den bostadsnära och tätortsnära skogen: sociala, biologiska, pedagogiska och kulturella. Målet är att kommuner ska utforma planer för hur skogar som ligger nära skolor och bostäder kan bevaras, skötas och göras tillgängliga långsiktig (Naturskyddsföreningen 2011). Naturskyddsföreningen och Naturskoleföreningen anordnar utbildning för lärare i landets kommuner. Syftet med fortbildningen som utgår från Lgr 11 är att fler lärare ska inspireras att väva in mer friluftsliv i skolundervisningen och att fler elever ska få kunskap om och möjlighet att uppleva olika typer av friluftsliv. Naturskyddsföreningen menar att Friluftsliv är en viktig del bland annat inom ämnet Idrott och hälsa och efterfrågan på fortbildning om friluftsliv har ökat. Enligt Naturskyddsföreningen handlar Friluftsliv om ”vistelse utomhus i natur- eller kulturlandskapet för välbefinnande och naturupplevelser utan krav på tävling”. Tanken är att man genom naturupplevelser ska lära känna sin närmiljö och därmed förstå sin egen delaktighet i naturens kretslopp. Mer friluftsliv bidrar också till en positiv påverkan på individens välbefinnande, barns motoriska utveckling och fysisk aktivitet.

1.3.3 Friluftsrådet och Naturvårdsverkets forskning inom friluftsliv i skolan

Naturvårdsverket är Sveriges miljömyndighet med ansvar för att bland annat bevara och utveckla förutsättningarna för friluftsliv. Friluftsrådet är ett statligt råd med uppdrag att främja friluftslivet. Fritt fram för friluftsliv är ett sammanfattande namn för ett flertal rapporter som Friluftsrådet och Naturvårdsverket skrivit tillsammans med Linköpings universitet.

I rapporterna som ges ut årsvis tar olika organisationer som är verksamma inom undervisning utomhus och utomhuspedagogik upp olika intressanta ämnen, erfarenheter och tips som berör friluftsliv. I en av dem, som handlar om ”Utomhuspedagogik främjar friluftsliv” skriver författarna att skolan har en nyckelroll i arbetet för en sundare livsstil och ett livslångt intresse

för natur och friluftsliv. De menar också att om man lär sig med alla sinnen i en utomhusmiljö bidrar det till att kunskaperna verkligen sitter (Friluftsrådet & Naturvårdsverket 2008).

Petter Åkerblom, landskapsarkitekt vid Sveriges lantbruksuniversitet, lyfter fram att man även kan arbeta med utomhuspedagogik på skolor som ligger i stadsmiljö. Han menar att skolgården, stadens parker, bostadsgårdar och grönområden är viktigt att använda i undervisningen, men att det viktigaste är lärarnas inställning och kunskap om utevistelsens positiva effekter. Som exempel tar han upp att upp att 1500 lärare anmälde sig till konferensen Ute är inne som hölls i på Linköpings universitet (Friluftsrådet & Naturvårdsverket 2008).

1.3.4 Forskningsrapporter

Flera forskningsrapporter som sammanfattas nedan lyfter fram att friluftsliv inte bedrivs i den omfattning som är önskvärd och pekar på olika orsaker till detta.

Erik Backmans studier har resulterat i en avhandling om friluftslivet i dagens svenska skola. Avhandlingen tar även upp kopplingar till hur det ser ut internationellt.

Erik Backman skriver bl. a i sin avhandling från 2010 att de mål som står i läroplanen Lpo -94 inte uppfylls. Han beskriver i sin forskning att friluftsliv förekommer sparsamt i skolor runt om i landet i dagsläget. Trots den framskrivna positionen inom ämnet och den betydande tid och resurser som ägnas till friluftsliv i utbildningen av idrottslärare så ger det litet avtryck i den egentliga undervisningen. Avhandlingen visar att det inte är helt lätt att få en klar bild av vad som egentligen menas med friluftsliv och att utbildare, forskare, ledare och utövare inom friluftsliv vill framhäva specifika värden som de själva associerar med friluftsliv (Backman 2010).

Suzanne Lundvall, som är docent och lärare på GIH, skriver i skriften *Lärande i friluftsliv* (2011) att frågan om friluftslivets möjligheter och värden engagerar många studeranden på lärarutbildningar. Bara på GIH har det gjorts ett femtiotal arbeten under senare år som undersökt varför det förekommer så lite friluftsliv inom ämnet idrott och hälsa, trots styrdokumentens poängtering av just friluftsliv. Orsakerna som framkommer i studierna är lärarnas brist på tid, resurser, osäkerhet och stora elevgrupper. Det framkommer också att eleverna är ovana att bedriva friluftsliv och är tveksamma till vad det innebär. Vidare

framkommer att flertalet av de studerande på GIH har väldigt lite egen tidigare erfarenhet av friluftsliv. I skriften skriver Lundvall att kunskapsområdet *friluftsliv* har tilldelats ökad betydelse inom ämnet idrott och hälsa sedan mitten på 1990-talet, men att det finns en otydlighet kring kunskapsområdets ställning och erkännande inom ämnets "idrottsliga rum". Det framgår också att frågor om villkor och förutsättningar samt form och innehåll i friluftsliv har givits litet utrymme i de få läromedel i friluftsliv som hitintills kommit ut. En orsak som hon framhåller är troligen det svåra i att förhålla sig till begreppet kunskap i relation till en kroppslig kunskapspraktik, då kunskap och lärande alltför ofta likställs med teoretisk kunskap. Hon skriver också att:

På de didaktiskt inriktade kurserna i idrott och hälsa på lärarutbildningar har inte kunskaper kring bearbetning av upplevelser samt platsers betydelse för skapande av känslor och relationer till utemiljöer varit framträdande. Lärarstudenterna har därför inte heller fått hjälp med att organisera sitt vetande kring rumsliga miljöers, platsers, påverkan på upplevelse (sense of place), eftersom denna typ av kunskaper inte med automatik ingår i idrottsfältet (för utveckling av begreppet plats, se Hillbur, 2004).

(Susanne Lundvall 2011, s.16)

Detsamma gäller menar hon aspekter kring hållbar utveckling och naturvård. Hon beskriver vidare att studier visar att allt färre vistas i naturen trots att det påverkar människors hälsa och välbefinnande positivt. Barns lek utomhus har t.ex. i USA gått ned med 90 % på en generation (Lundvall 2011).

En tidigare undersökning genomförd vid Göteborgs universitet visar att friluftsliv för en tynande tillvaro i skolundervisningen. Uppsatsen tar också upp att definitionen av friluftsliv är otydlig och rätt ofta likställs med orientering. Enligt undersökningen finns det relativt lite litteratur och handböcker för lärare inom friluftsliv jämfört med den mycket stora mängd böcker som finns inom friidrott, gymnastik, orientering och bollsport (Männer 2006).

Anna Lagerqvist (Lagerqvist 2010) skriver i sin uppsats att de viktigaste förutsättningarna för friluftslivets existens i skolan, är att den aktuella läraren har ett intresse för att driva en friluftsverksamhet, att det finns ett samarbete med andra lärare och att ledningen driver mot samma håll. Hon skriver också att det i nästa steg vore det intressant att göra en djupstudie i de lokala kursplanerna hos de skolor som bedriver ett bra och utvecklat friluftsliv. Beskrivs det något kring hur det är tänkt att man ska nå upp till kursplanens mål kring friluftsliv, vilka delar av friluftslivet lyfts fram som viktigt, beskrivs det något kring ämnesövergripande

arbete osv. Anna menar att detta kan bidra till nyttiga tips och idéer kring hur man kan dra igång ett friluftsjaktprojekt på sin skola (Lagerqvist 2010).

Sandra Ekholm har genomfört ett examensarbete som bl. a jämför friluftslivets förutsättningar och position mellan Lpo 94 och den nya läroplanen och kursplanen för idrott och hälsa, Lgr 11. Resultatet av studien visar att Lgr 11 mycket tydligare lyfter fram friluftsliv som begrepp och är tydligare när det gäller kunskapsmålen som beskriver vad som ska uppnås inom friluftsliv än Lpo 94. När det gäller möjligheterna att förverkliga målen ansåg ca 40 % av de som intervjuats att det fanns begränsningar som försvårar detta (Ekholm 2011).

Jonas Mikael har under 2017 skrivit en avhandling som handlar om friluftsliv inom ämnet idrott och hälsa (Mikael 2017). Avhandlingen är speciellt intressant för att den nyligen kommit ut och för att den lyfter fram slutsatser och möjligheter att arbeta mer med platspedagogik i friluftslivundervisningen såväl inom ämnet idrott och hälsa och i samarbete med andra ämnen. Mikael skriver i bakgrunden till sin avhandling att trots att friluftsliv har en lång tradition som del av svensk utbildning har det som kunskapsområde en marginaliserad roll i den pedagogiska praktiken. Mikael beskriver vidare att det i internationell forskning under de senaste 25 åren skett en diskursiv förändring som innebär en ökad medvetenhet om att man vill lämna en aktivitetsbaserad diskurs som fokuserar på personlig- och social utveckling. Förändringen innebär ett ökat intresse för platspedagogik och att utbilda för en miljömässigt hållbar framtid som det primära målet för friluftsliv i skolan. Pedagogiskt menar Mikael att det handlar om att ta utgångspunkt i platsers kulturella, ekologiska och historiska förutsättningar. Mikael jämför med den svenska läroplanen och menar att det finns intentioner genom att det i de fyra övergripande perspektiven historiska, miljömässiga, internationella och etiska betonas att de ska behandlas i alla ämnen. Mikael beskriver att ”syftet med avhandlingen är att kritiskt undersöka vad som tas för givet, respektive osynliggörs, genom de sätt som friluftsliv som kunskapsområde inom ämnet idrott och hälsa beskrivs i läroplanstext samt i idrottslärares sätt att tala om friluftsliv som pedagogisk praktik. Vidare så utforskas i avhandlingen en platsresponsiv pedagogik och den pedagogiska potentialen detta erbjuder för undervisning och lärande i friluftsliv i skolan” (Mikael 2017). De forskningsfrågor i avhandlingen som jag bedömer är mest intressanta för denna studie är, hur påverkar det som tas för givet beträffande friluftsliv som kulturellt samhällsfenomen synen på friluftsliv som kunskapsområde inom idrott och hälsa i den svenska läroplanen,

och vilka sätt att se på friluftsliv som kunskapsområde inom idrott och hälsa i den svenska läroplanen framträder genom att omvärdera förståelsen av friluftsliv utifrån platspedagogiska perspektiv i en årskurs 7-9 kontext? (Mikaels 2017, s. 67). Resultaten från Mikaels avhandling visar att det finns pedagogisk potential i en platsresponsiv pedagogik. Platsresponsiv pedagogik utmanar den förgivet tagna människocentrerade praktik med fokus personlig- och social utveckling som mål och innehåll (Mikaels 2017, s. 68). Det är en praktik som traditionellt dominerat outdoor education och skolbaserat friluftsliv. Pedagogiskt handlar det om en praktik som tar utgångspunkt i platsers kulturella, ekologiska och historiska förutsättningar. Resultaten från den ettåriga fallstudien med de svenska idrottslärarna visar att en platsresponsiv pedagogik som utgångspunkt för friluftsliv i skolan skapar möjligheter för att arbeta med läroplanens övergripande historiska, miljömässiga, internationella och etiska perspektiv. En platsresponsiv pedagogik gjorde det möjligt för lärarna, att tillsammans med eleverna, arbeta med de övergripande perspektiven i läroplanen. Genom en platsresponsiv pedagogik skapades även möjligheter för att engagera eleverna i ämnesövergripande arbete med skolans närområde i fokus för lärande i friluftsliv i skolan. En av slutsatserna som avhandlingen lyfter fram är ”kombination med en platsresponsiv pedagogik samt friluftsfärdighet som innefattar förmåga att läsa landskapet genom att engagera sig i dess miljömässiga, kulturella och ekologiska förutsättningar, öppnas nya möjligheter för relationer mellan människa och natur” (Mikaels 2017, s. 69). En annan slutsats är att detta även öppnar upp nya möjligheter för lärande i friluftsliv i skolan och att bättre möta vår tids förändrade behov och etiska relationer.

1.4 Syfte och frågeställningar

Syftet med min studie är att undersöka hur idrottslärare uppfattar friluftsliv som en del av idrott och hälsa och hur friluftsliv kan utvecklas i undervisningen.

Frågeställningar jag vill få besvarade i min studie är:

- Vad är, och vad betyder friluftsliv enligt idrottslärare?
- Hur ser idrottslärare på möjligheten att utveckla arbetet med friluftsliv enligt läroplanen?

1.5 Den teoretiska utgångspunkten

Varför, vad och hur man undervisar i ett ämne påverkas av en mängd faktorer. Det teoretiska perspektivet i min studie utgår från *läroplansteori* som Göran Linde beskriver i sin bok "Det ska ni veta. En introduktion till läroplansteori" (2006). Detta för att få perspektiv på vad det är som påverkar hur den realiserade undervisningen ser ut. Läroplansteori belyser skolans läroplan i förhållande till utbildningspolitiska formuleringar och undervisningens organisation och genomförande. Vilken undervisning som bedrivs beror på olika aktörer inom utbildningsväsendet men också på samhällets sociala, ekonomiska och kulturella strukturer (Linde 2006). Läroplansteori försöker bygga upp en kunskap om hur utbildningen mål, innehåll och metodik formas i ett visst samhälle och en viss kultur.

Inom teorin används *tre arenor* för att analysera hur olika processer påverkar läroplanen. Dessa är läroplanens *formulering, transformering och realisering* dvs. hur läroplanen formuleras, tolkas och tillämpas. Linde skriver att på formuleringsarenan sker urvalsprocesser och förhandlingar inom utbildningspolitiken som leder fram till styrdokumentens formuleringar för skolan. Läroplanens realisering sker lokalt i skolor där lärare och övrig personal genomför undervisning och andra pedagogiska aktiviteter. Till dessa två läggs även transformeringsarenan för att beskriva verklighetens komplexitet och de sociala, ekonomiska och kulturella faktorer som har inflytande över hur läroplanens ideal tolkas. (Linde, 2006). Formuleringen av läroplanen sker på statlig nivå, medan transformeringen av läroplanen sker i enskilda lärares tolkning av läroplanen och realiseringen är vad som sker i klassrummet och är beroende av olika påverkan i klassrummet och i lärandemiljön. Relationen mellan de olika arenorna har stor betydelse för hur idrottslärares arbete ser ut. Samspelet mellan lärare och elever sker i realisationsarenan där innehållet i lärarens undervisning besvaras. Läraren har såväl befintliga ramar att förhålla sig till (tid, resurser och styrdokument) som elevernas mottagande (Lundvall & Meckbach 2008).

Yttre omständigheter som påverkar ämnen och innehåll kallas inom läroplansteoretiska perspektivet för *ramfaktorer* (Linde 2006). Sådana faktorer kan vara tid till förfogande, elevgruppens storlek, betygssystemet, tillgänglig utrustning och lokaler såväl som beslut och riktlinjer från olika nivåer i samhället eller verksamheten.

Lärarna har också olika *repertoarer* (Ibid) som påverkar innehållet i undervisningen. Dessa beror t.ex. på lärarens kunskaper, personliga erfarenheter, utbildning, vad läraren gör på sin fritid och vad läraren vill med sin undervisning.

För denna studie är det intressant att titta på hur lärarna tolkar sitt uppdrag i förhållande till kursplanen i idrott och hälsa, vad som är viktigt innehåll och vilka förutsättningar och olika ramfaktorer som påverkar detta innehåll. Den teoretiska utgångspunkten kommer senare kopplas till analysdelen i studien där frågeställningarna analyseras med utgångspunkt av vad intervjupersonerna berättat.

2 Metod

I denna studie har olika forskningsmetoder övervägts, både av kvalitativ och kvantitativ karaktär, för att undersöka det valda ämnet och frågeställningarna ovan. Valet blev att genomföra en kvalitativ studie (Hassmén & Hassmén 2014, kap. 4.2). Motivet till detta är en bedömning att frågeställningen är komplex och behöver diskuteras på djupet med ett mindre urval av lärare. Studiens inriktning är att få förståelse för lärares upplevelser och erfarenheter och få fram beskrivande mjuka data och inte statistiska resultat.

2.1 Kvalitativa intervjuer

En kvalitativt inriktad forskning (Patel & Davidsson 2011, s. 14, s. 61-110) bedöms passa bäst för de frågeställningar som studien vill undersöka, där datainsamlingen fokuserar på mjuka data i form av kvalitativa intervjuer samt verbala analyser av olika texter och rapporter som finns tillgängliga på nätet och berör ämnet och mina frågeställningar. I denna undersökning valdes kvalitativa intervjuer för att gå på djupet och få riklig information från ett fåtal deltagare och då denna metod passar bra när man ska undersöka lärares syn på friluftsliv i ämnet idrott och hälsa. Att använda samtalsintervjuer gör att man har möjlighet att registrera svar som är oväntade. En annan stor fördel är att man kan ställa uppföljningsfrågor till den intervjuade. Intervjun är halvstrukturerad (Hassmén & Hassmén 2014, s. 117-118) dvs. det finns möjlighet att ställa följdfrågor och fördjupningsfrågor till den intervjuade som kan leda till mer djup i min undersökning. Intervjuerna utgick från en för studien framtagen

intervjumall (bilaga 2). När man gör en intervjumall ska man tänka på att frågorna är lätta att förstå, korta och utan akademisk jargong (Hassmén & Hassmén 2014, kap.7.3).

2.2 Urval

Först var tanken att intervjua både lärare och elever, men då detta skulle bli ohanterligt inom den tidsramen som fanns till förfogande gjordes en avgränsning. Valet blev att fokusera på lärarnas perspektiv då de har ansvaret att tolka läroplanen och möjlighet att påverka och utveckla undervisningen i ämnet idrott och hälsa. Ett s.k. *bevämlighetsurval* (Hassmén & Hassmén 2014, s. 109) gjordes av lärare från fyra olika grundskolor i olika typer av områden och kommuner i Stockholmstrakten. Det finns naturligtvis stora risker med ett bevämlighetsurval, då det inte är ett slumpmässigt urval (Ibid). Det medförde dock inte några problem för mig att vara professionell och vetenskaplig i min studie då jag inte hade någon närmare relation till dessa personer. Dessa personer kände inte heller varandra. Valet av olika skolor var ett *strategiskt val* (Ibid) för att skolorna låg på olika platser geografiskt, sociokulturellt och ekonomiskt, vilket gjordes utifrån att jag vill vara säker på att få en så bred bild som möjligt och inte riskera att studien snedvrids på grund av en specifik skolas synsätt och undervisningsmetoder alternativt att lärarna på samma skola har pratat ihop sig.

Fyra lärare i olika åldrar intervjuades, de var undervisande lärare i idrott och hälsa i grundskolan på olika stadier. Medvetet valdes olika stadier för att se om det finns några skillnader. Ska friluftsliv bli en vana på fritiden är det ju viktigt att börja i tidig ålder (Engström 2010). Alla lärarna hade arbetet som idrottslärare i minst 3 år och var väl insatta i kursplanen. Lärarna hade utbildat sig antingen på Gymnastik- och Idrottshögskolan eller vid Lärarhögskolan/Stockholms universitet. Två av lärarna hade jag kommit i kontakt med tidigare och två fick jag som förslag via mitt kontaktnät. Ingen av dessa lärare känner dock varandra. Ingen vikt lades vid om det var kvinnor eller män som deltog eller om skolan var kommunal eller i privat regi eftersom inte detta tillförde något till frågeställningarna i den här undersökningen. Planen var också att samla in befintliga lokala kursplaner i idrott och hälsa från respektive skola för att få en bild av hur de beskriver och tänker bedriva friluftsupervisning. Detta skulle kunna ge en möjlighet att göra jämförelser med kunskapsmålen i Lgr 11. Tyvärr blir inte detta möjligt då det saknades lokala kursplaner på flera av skolorna eller var mycket bristfälliga.

2.3 Genomförande och datainsamling

Utifrån syftet med studien konstruerades ett antal intervjufrågor, en intervjumall. En pilotintervju (Patel & Davidsson 2011, s. 60) gjordes först med en f.d. studiekamrat som är lärare i idrott och hälsa.

Telefonkontakt togs med utvalda lärare. De informerades då om studien och uppsatsens syfte och tillfrågades om de var intresserade av att delta och tider bokades in för möten. Därefter skickades via mejl ett informationsbrev till respektive lärare (bilaga 3). I detta brev lämnades information om vem som genomför studien, syftet med studien, olika etiska aspekter som frivillighet, anonymitet, att intervjuerna spelas in och transkriberas. Intervjuerna och datainsamlingen gjordes på lärarnas arbetsplatser. De genomfördes i en lugn ostörd miljö. Intervjuerna pågick mellan 40-50 minuter och spelades in med Iphone. Efter intervjuerna transkriberades (Hassmén & Hassmén 2014, s. 107) materialet ordagrant för att kunna läsa vad som sagts under intervjun. Sedan analyserades materialet för att få fram ett resultat.

2.4 Bearbetning och analys

Efter genomförda intervjuer gjordes en transkribering av de data som samlats in från intervjuerna. Sedan en noga genomläsning av det transkriberade materialet. Även gester, kroppsspråk och mimik bearbetades från varje intervju. Därefter strukturerades och förenklades data från intervjuerna genom klassificering och kodning av data. Redan i intervjumallen var frågorna indelade i tre olika områden. Därefter sammanfördes data till helheter för att hitta tema och mönster, som prövades och ifrågasattes. Analysprocessen började redan när intervjuerna utfördes genom att olika följdfrågor ställdes utifrån svaren. Tolkning och analys av materialet/data redovisas under resultat senare i rapporten. (Hassmén & Hassmén 2014, kap. 4.2).

2.5 Validitet och reliabilitet

Validitet och reliabilitet är viktiga begrepp inom forskning. Reliabilitet i studien handlar om tillförlitlighet, pålitlighet och uppreparhet, dvs. att en mätning (intervju) ska ge samma resultat vid en förnyad mätning (intervju) (Hassmén & Hassmén 2014). Detta är lättare inom kvantitativ forskning. Vid kvalitativa intervjuer kan man inte garantera att få samma svar på en fråga vid två olika tidpunkter.

Reliabiliteten i studien anses vara god, då frågorna som ställts kan upprepas av en ny intervjuare och åstadkomma samma svar. Frågorna utgår från en intervjumall som kan användas igen. Men det är viktigt att frågorna ställs på lika sätt och att förutsättningarna är desamma. Det som kan påverka hur hög reliabiliteten är i min studie kan vara att frågorna har ställts efter intervjumallen men att de följdfrågor som ställts kanske inte någon annan gör. Validitet handlar om giltigheten i studien, om studien verkligen lyckats fånga det som är av intresse, det som skulle undersökas i studien dvs. att man verkligen undersöker det man vill undersöka (Hassmén & Hassmén 2014). För att få en god validitet i studien så utgår frågorna i intervjumallen från studiens syfte och frågeställningar, för att inte gå utanför ramen i studien och ställa frågor som inte är relevanta.

2.6 Etiska överväganden

Studie har följt de fyra forskningsetiska principerna enligt Vetenskapsrådet (2017).

Informationskravet:

Samtliga respondenter fick innan sin medverkan muntlig information om studiens syfte. De fick också ett skriftligt informationsbrev om syftet, att deltagandet var frivilligt och kunde avbrytas när som helst, att intervjuerna skulle spelas in och transkriberas, att de kommer behandlas anonymt och att de har rätt att få en kopia av uppsatsen.

Samtyckeskravet:

De medverkande har själva rätt att bestämma över sitt deltagande. Samtliga deltagare har tackat ja till att medverka och fått information om att de kan avbryta när de vill utan att ange skäl till detta. De har vidare fått bestämma var intervjuerna skulle äga rum och fått samtligas godkännande att spela in intervjuerna.

Konfidentialitetskravet:

Alla medverkande i studien behandlas anonymt. Det finns inga namn eller personuppgifter i dokumentet. Fiktiva namn har ersatt respondenternas och skolornas egentliga namn i resultatavsnittet för att det inte ska vara möjligt att identifiera vare sig skola eller deltagare. Vidare ställdes inga frågor som riskerade att peka ut någon speciell individ eller alltför känsliga frågor. All insamlad data har förvarats där ingen obehörig kan ta del.

Nyttjandekravet:

Allt insamlat material kommer endast att användas till den aktuella studien. Information om ovanstående har lämnats både skriftligt och muntligt. Etiska överväganden har gjorts när

litteratur valdes och en öppenhet har funnits för att ta del av många olika studier med olika perspektiv dvs. ingen litteratur valdes bort som eventuellt motsäger studiens hypotes eller utgångspunkter.

2.7 Reflektioner över metoden

De kvalitativa intervjuerna bedöms vara passande för att besvara studiens frågeställningar. Fördelen med en kvalitativ metod är att man får en djupare förståelse för människors uppfattningar. Det fanns dock begränsningar i studien i form av tid som gjorde att ett mycket begränsat antal lärare intervjuades. Vidare var urvalet ett bekvämlighetsurval. Det medförde dock inte några problem för mig att vara professionell och vetenskaplig i min studie då jag inte hade någon närmare relation till dessa personer. Dessa personer kände inte heller varandra. En nackdel med att vara ensam att genomföra en studie är att det endast är en person som tolkar och analyserar svaren utifrån sin synvinkel. Eftersom urvalet är så begränsat är det inte möjligt att generalisera resultatet så att det blir allmängiltigt. Detta är inte heller studiens avsikt utan snarare att erhålla kunskaper som kan användas i yrket som idrottslärare och för att väcka intresset för frågan och öppna för vidare forskning.

3 Resultat

I detta avsnitt redovisas resultatet utifrån studiens övergripande syften och frågeställningar. Resultatet redovisas i fyra avsnitt och bygger på en analys och sammanfattning av studiens kvalitativa intervjuer baserat på de teman/frågeområden och frågeställningar som finns i bilaga 2. Inledningsvis sammanfattar jag lärarnas bakgrund, erfarenheter samt beskriver översiktligt de skolor de arbetar på. Därefter redovisas lärarnas uppfattningar om friluftsliv, vilka erfarenheter de har själva samt hur de ser på undervisningsuppdraget utifrån kursplanen. I övriga två avsnitt presenteras hur lärarna arbetar med friluftsliv i sina skolor och vilka förutsättningar som finns samt också hur lärarna ser på möjligheten att utveckla arbetet med friluftsliv enligt kursplanen.

3.1 Bakgrund

I denna studie har jag intervjuat fyra lärare från olika grundskolor. Skolorna ligger i mycket olika områden runt om i Stockholm. Nedan följer en presentation av idrottslärarna och i vilka miljöer de arbetar, för att få en bild av vilka som medverkar i studien. Namnen är fiktiva.

Hans, 31 år. Arbetar på grundskola i södra Stockholm. Skolan ligger i stadsmiljö nära centrum och T-bana. Skolan är mångkulturell och ca 50 % av eleverna har invandrarbakgrund. Hans har arbetat på skolan i tre år och undervisar enbart i idrott och hälsa. Han har tidigare undervisat elever i klasserna 1-5, men arbetar nu med elever i klasserna 3-9 och särskolan. Han har genomgått tre-årig idrottslärarutbildning på GIH.

Sven, 55 år. Arbetar på grundskola i annan kommun norr om Stockholm. Skolan ligger nära naturen och har nära tillgång till naturområden. Huvuddelen av eleverna har svenska bakgrund och enligt Sven borde skolan öka andelen elever med bakgrund i andra länder och kulturer. Sven har arbetat som idrottslärare på låg-mellanstadium, högstadium och gymnasium i sammanlagt 26 år. Han undervisar enbart i idrott och hälsa. Han har genomgått en 3 årig idrottslärarutbildning på GIH och vidareutvecklat sina kunskaper inom utepedagogik och ledarskap via olika universitetsutbildningar.

Eva, 37 år. Arbetar på skola i annan kommun söder om Stockholm. Skolan har ganska nära till naturområden. Skolan är delvis mångkulturell, men har främst svenskfödda elever i området. Eva har arbetat som idrottslärare i främst årskurserna 1-6 i nio år. På nuvarande skola har hon arbetat i tre år. Eva undervisar i svenska som andra ämne på skolan. Eva har utbildat sig på lärarhögskolan och universitet med inriktning mot idrottslärarutbildning.

Per, 33 år. Arbetar på grundskola i västra Stockholm. Skolan ligger nära ett större centrum, men har också ganska när till natur och naturområden. Per har arbetat på skolan i två år och undervisar elever i årskurserna 1-6. Per undervisar enbart i idrott och hälsa. Per har genomgått en tre-årig idrottslärarutbildning på GIH.

3.2 Hur uppfattar idrottslärarna friluftsliv?

De deltagande lärarna i studien har en samstämmig bild av vad friluftsliv är och betyder för dem, men att det finns variation och skillnader i undervisningens innehåll beroende på lokala förutsättningar och lärarnas egen erfarenhet. Samtliga lärare tycker att undervisningen i friluftsliv har en viktig roll att fylla inom ämnet idrott och hälsa.

Samtliga lärare beskriver i stort sett en liknande bild av vad friluftsliv är för dem. Det de tar upp är att vistelse i naturen innebär möjligheter till rekreation, avkoppling och att stärka sin hälsa. Samtliga tar också upp att det är viktigt lära sig om naturen, hur man tar hand om naturen, hur man kan orientera sig och klara sig själv i naturen. Flera tar också upp vikten av att bevara det svenska arvet och allemansrätten. En av lärarna tar också upp vikten av att vistas i naturen under olika årstider för att lära sig om hur naturen skiftar efter årstiderna (Sven 55 år). En av lärarna nämner att för honom är friluftsliv ”att vara ute i naturen, sitta borta alla tävlingsmoment, lära sig vad man får och inte får göra i naturen, lära sig hur man bygger tältplats, gör upp eld, lagar mat och klarar sig i naturen i några dagar” (Hans 31 år). De lärare jag intervjuat är själva intresserade av friluftsliv och utövar det i olika utsträckning själva. Två av lärarna ger en bild av att de utövar friluftsliv i stor utsträckning under årets samtliga årstider och nämner bl. a fjällvandringar på sommaren, skogspromenader och bärplockning med egna barn, kanot- och kajakpaddling, cykling i skogen, långfärdskridskor, skidåkning på fjällturer och utförsåkning.

I huvudsak tolkar lärarna sitt undervisningsuppdrag utifrån det centrala innehållet i kursplanen för idrott och hälsa. Flera av lärarna beskriver att undervisningsuppdraget översiktligt innebär att genom naturbesök ge eleverna möjlighet att komma ut i naturen, lära sig om naturen och ta del av och prova på många olika aktiviteter. En viktig del och en baskunskap som flera nämner är att lära eleverna orientera sig i naturen och att lära eleverna om allemansrätten. En lärare säger att ”för mig handlar undervisningsuppdraget om att lära eleverna om naturen och ge dem kunskaper som gör att de vill utöva mer friluftsliv på sin egen fritid efter skolan, men också längre fram i livet” (Per, 33 år). Några av lärarna undervisar på skolor där det finns en betydande eller stor andel elever som kommer från olika länder och kulturer. ”Många av dessa elever har inte varit i närheten av skog och hav och för dessa elever får vi börja med att väcka elevernas intresse för naturen och de enklaste baskunskaperna som t ex att kunna lära sig att klä sig rätt och ha olika kläder för olika

situationer” (Hans, 31 år). Flera av lärarna tar upp att de tycker att läroplanen Lgr 11 ger en tydlig beskrivning av friluftsliv och vad eleverna ska kunna som ger ett stöd för undervisningen. Två av lärarna nämner att de tycker att innehållet för friluftsliv och utevistelse är ganska öppet formulerat och ger möjligheter till egna tolkningar samtidigt som de nämner att det kan finnas behov av tydligare styrning och krav när det gäller förutsättningarna för friluftsliv. En av lärarna som arbetar med elever från hela grundskolan menar att ”det finns bra beskrivningar och stöd för vad man ska arbeta med och hur man ska utöka ambitionsnivån inom olika kunskapsområden från årskurs 1-3 t o m årskurs 7-9” (Hans 31 år).

På frågan om friluftsliv är en viktig del av ämnet idrott och hälsa svara samtliga lärare att det är viktigt. Några säger dessutom att det är jätteviktigt och lyfter fram vikten av att barn- och ungdomar i olika åldrar behöver lära sig om naturen, allemansrätten och olika bas och fördjupningskunskaper inom orientering och säkerhet.

En av lärarna menar att ”ungdomar idag är mer stillasittande och sitter mer framför datorer och tv-spel än tidigare. Att få dem att komma ut och vilja uppleva naturen är en viktig del i att minska detta. Vi måste få dem att uppskatta naturen och det verkliga livet istället för den virtuella” (Per, 33 år).

3.3 Hur arbetar idrottslärarna med friluftsliv idag?

I lärarnas utsagor framträder att de i nuläget ser friluftsliv som en viktig del av ämnet idrott och hälsa, men har svårigheter att realisera friluftsliv undervisningen utifrån ett flertal ramfaktorer som skolans läge, resurser, lärarnas intresse för friluftsliv samt möjligheten till samarbete med andra lärare på skolan.

Lärarna lyfter fram att lära sig om orientering, allemansrätten och att agera säkert och med ansvar i naturen är återkommande delar i friluftsliv undervisningen och att de genomgående finns med i alla åldrar, men med olika inriktning och ambitionsnivå. Undervisningen är både teoretisk och praktisk och bedrivs huvudsakligen i skolans lokaler, på skolgården och i närmiljön. När det gäller den teoretiska delen av undervisningen tycker lärarna att de kan bedriva undervisningen på ett bra sätt inom vanlig lektionstid. Några skolor har nära till natur- och skogsområden och de tar med eleverna dit om tiden medger. För en av skolorna som ligger i stadsmiljö säger läraren att han försöker lära eleverna mer om den miljön genom t ex

tipspromenader och också använda stadsmiljön för undervisningen i orientering. ”Vi åker iväg till närliggande skogsområden för att eleverna ska få träning och möjlighet till examinering i orientering i ett mer okänt skogsområde” (Hans 31 år). Gemensamt för lärarna är att de försöker hålla så många lektioner som möjligt utomhus i närområdet.

En av lärarna lyfter fram att friluftsliv bedrivs efter hur året ser ut och naturens förutsättningar, och att man arrangerar aktiviteter utifrån det. För en av lärarna är friluftsdagar en viktig del av undervisning i friluftsliv och årligen arrangeras det flera friluftsdagar med olika inriktning (Eva 37 år). Ytterligare en av lärarna beskriver att de inte har klassiska friluftsdagar utan har valt att arrangera heldagar med inriktning på bl. a orientering och vinteridrott och att man då åker iväg (Hans 31 år). Detta kräver att andra lärare och skolledning måste hjälpa till.

Två av lärarna berättar att de har lokala kursplaner inom idrott och hälsa som också innehåller friluftsliv. Idag är det idrottslärarna som gör det mesta av arbetet med att ta fram och utforma kursplanen. På en av skolorna som inte har lokala kursplaner arbetar idrottslärarna med pedagogiska planeringar som skickas ut under terminen. En av idrottslärarna säger att de inte har någon lokal kursplan utan arbetar efter de mål som ska uppnås i kursplanen för friluftsliv i Lgr11 (Per 33 år).

Det finns många faktorer som påverkar undervisningen i friluftsliv enligt lärarna. Faktorer som alla tar upp som påverkar förutsättningarna för undervisningen är skolans geografiska placering där stadsmiljö alternativt närhet till natur påverkar inriktningen på undervisningen, storleken på undervisningsgrupperna, övriga idrottslärares intresse för friluftsliv, ekonomiska resurser, låg prioritering och liten budget för att köpa in utrustning. Flera lärare tar också upp vikten av stöd från skolledning och andra ämneslärare på skolan som en faktor som påverkar förutsättningarna. Två av lärarna tar upp att lektionstiden på 40-50 min gör att det är svårt att hinna iväg utanför närområdet utan att ta tid från andra lektioner (Hans 31 år, Per 33 år). En av lärarna tar upp att skolans mångkulturella inriktning påverkar undervisningen och menar att ”många barn till invandrare är ovana vid och rädda för naturen och speciellt då flickorna” (Eva 37 år). Läraren menar att bristen på pedagogiska resurser också påverkar undervisningen i friluftsliv och att det är mycket upp till idrottslärarna att tillsammans med andra ämneslärare skapa engagemanget för friluftsliv. Samma lärare lyfter också fram att man måste börja aktivt

i lågstadiet med friluftsliv och arbeta vidare i mellanstadiet för att få barn intresserade av friluftsliv och att vistas ute (Eva 37 år).

Samtliga lärare använder i huvudsak skolans lokaler, skolgården och närområdet när det gäller undervisning i orientering, allemansrätten och säkerhetsfrågor. En av lärarna använder stadsmiljön för undervisning i bl.a. orientering. Två av dem arbetar på skolor där de har nära till naturen vilket de menar gör att de oftare kan använda den närliggande skogen eller ängarna som miljö för undervisningen (Per 33 år, Eva 37 år). Samtliga lärare gör också längre utflykter med eleverna till skogsområden och friluftsanläggningar. Oftast sker detta i samband med temadagar för t.ex. orientering eller i samband med skolans friluftsdagar för de skolor som har dem kvar.

När det gäller friluftslivets andel av undervisningen inom idrott & hälsa har lärarna olika synpunkter och erfarenheter. En av lärarna tycker ”inte det är möjligt att öka andelen eftersom skolan ligger i en stadsmiljö och att det därför är tidskrävande, kräver planering och mer resurser för att genomföra mer praktisk undervisning i naturen, resurser som inte finns” (Hans 31 år). Medan de övriga anser att andelen friluftsliv behöver ökas på deras skolor för att ligga i linje med intentionerna i Lgr11, även om Lgr11 inte anger någon procentuell andel. En av dessa lärare menar att: ”för att förändra behöver man ta tag i frågor som berör skolans resurser samt öka kunskapen och intresset hos andra lärare för att integrera friluftsliv mer i andra ämnen” (Eva 37 år). En av lärarna som har mycket lång erfarenhet av undervisning i friluftsliv från grundskola, gymnasium och eftergymnasial utbildning menar ”att det finns ett behov av att öka friluftslivets andel på alla nivåer i grundskolan” (Sven 55 år).

På frågan om det finns samarbeten med andra lärare kring undervisning i friluftsliv menar samtliga lärare i studien att det är mycket begränsat idag. Några exempel som lyfts fram från två av lärarna är samarbeten med matematikundervisningen som berör orientering och geometri samt att arbeta med kartor och skalor.

På frågan vad lärarna tror att friluftsliv betyder för eleverna nämner lärarna bl.a. orientering och kartor samt att vara ute i naturen och skogen och göra olika aktiviteter som att laga mat på stormkök. En av lärarna menar ”att eleverna knappast kan svara på frågan eftersom många

elever vistas mycket i stadsmiljö, sitter inne på helgerna och är väldigt långt från friluftsliv och det han själv växt upp med” (Hans 31 år).

3.4 Framtidens utveckling av friluftsliv?

Sammanfattningsvis visar resultatet att lärarna ser möjligheter i att utveckla friluftsliv genom att fånga elevernas intresse för naturen tidigt, och använda utemiljön för inläring genom ämnesövergripande samarbeten och genom att använda ny pedagogik. Lärarna framhåller att elevers kunskap om och vistelse i naturen kan komma att bidra till bättre miljö och hälsa.

Flera lärare lyfter fram att utveckling av arbetssätt är ett sätt att utveckla arbetet med friluftsliv. En lärare berättar är de inom undervisningen i orientering börjat använda appar som kräver Ipad och Iphone med internet så att man via mobil/Ipad kan komma in på ett geografiskt område, svara på frågor och orientera sig i ett område. Läraren kan via appar se hur eleverna går och hur de lyckas orientera sig. ”Detta kräver utrusning för att genomföras och vi har precis börjat. Vissa elever testar via egna mobiler, men det kostar mycket surf. Orientering via kartor börjar dö ut och eleverna frågar varför man ska använda kartor” (Hans 31 år). En av lärarna menar att det är svårt att komma på alternativa sätt att tänka om friluftsliv och att man i så fall måste tänka utanför ramarna. Verkligheten är sådan att man har fullt upp och saknar tid för att tänka på detta.

Två lärare tar upp att man måste lägga grunden till ett framtida intresse av friluftsliv redan när eleverna går i lågstadiet genom att t ex göra mindre friluftaktiviteter i närområdet med eleverna. Flera av lärarna lyfter fram att en del i utvecklingen av friluftsliv är att integrera delar av undervisningen med andra ämnen och samarbeta med andra ämneslärare.

Flera talar också om att ”flytta klassrummet ut i naturen” och ger olika exempel på vad man kan utveckla genom detta. Lärarna tar bl.a. upp att göra lektionerna lustfyllda genom att gå ut och läsa, lösa frågor och mysterium, jobba ihop med gruppuppgifter ute, orientera och baka in i friluftsliv undervisningen i andra ämnen. De nämner matematik, biologi, naturkunskap, hemkunskap och språkundervisning som exempel på ämnen där man kan använda sig av utemiljön i inläringen. Lärarna menar att detta går att utveckla i olika utsträckning på alla stadier i grundskolan. En av lärarna tar upp att detta inte är en fråga enbart för idrottslärarna utan att man behöver stöd och intresse från andra ämneslärare och skollädaingen för att kunna genomföra detta. Två av lärarna tar upp att digitaliseringen kommer att hjälpa till att utveckla

undervisningen, samtidigt som de menar att detta måste ske i lagom takt. Man måste vara närvarande i naturen fysiskt för att uppleva naturen. Fler lärare nämner att man borde göra mer saker ute i naturen. De tar upp exempel som vandring, tälta med övernattnig, paddla kajak/kanot och att genom det uppleva naturen på ett närmare sätt under en längre tid än vad man gör på en lektion på ca en timme. Enligt en lärare kan man ”göra mer av undervisningen i allemansrätten så att eleverna får mer praktiska kunskaper och också får möjlighet att träna på hur de ska bete sig i en skog” (Hans 31 år). Samma lärare ser också behovet av en längre dag i skog och natur med övernattnig, slå upp tält, laga mat m.m. ”Vissa skolor med mer pengar kan göra detta redan idag, här kan vi inte göra det p.g.a. bristande resurser och att vi inte får ta ut kostnader från eleverna. Kanske låta detta vara ett kunskapskrav i Lgr 11 för att då får man även ekonomiska resurser till detta. Kan vara ett bra test för framtiden. Kraven på friluftsliv borde öka på skolan för vad som krävs inom friluftsliv” (Hans 31 år).

Vad som händer med friluftslivundervisningen och hur det ser ut om 10 år tycker samtliga lärarna är en svår men intressant fråga. Lärarna tar upp olika framtida scenarier för friluftsliv. En av lärarna tar upp att politiska beslut som stödjer en viss inriktning som t.ex. ”mer inriktning mot katederundervisning alternativt utepedagogik kommer att påverka framtiden” (Sven 55 år). En lärare menar att ”det behövs och kommer att krävas en vändning i samhället i stort där man vill ta tillvara naturen bättre och därför ökar vikten av friluftslivsundervisningen” (Eva 37 år). ”Vändning måste styras mot att balansera och motverka den stora användningen av mobiler och Ipads bland dagens barn- och ungdomar för att möjliggöra för dem att ta till sig upplevelsen av naturen och hur det påverkar vår hälsa på ett positivt sätt” (Eva 37 år). ”En ny utgåva av läroplanen Lgr kommer att ge en inriktning som kommer att påverka framtiden, men kan inte sia om innehållet mer än att den i så fall borde bygga vidare på intentionerna vad gäller friluftsliv i Lgr11” (Per 33 år). En annan lärare menar att ”det krävs mer resurser för att bedriva friluftslivsundervisning, och inom vissa delar av friluftslivsundervisningen i stadsskolor finns stora utmaningar och det krävs mycket för att göra undervisningen bra och för att nå bra resultat. Friluftslivundervisningen riskerar där att minska om man inte gör något radikalt” (Hans 31 år).

En lärare tar upp att ”utbildning ute behövs eftersom hans erfarenhet är att eleverna tar till sig utbildning bra genom att göra saker ute, göra saker med kroppen och aktiviteter som är utmanande och forskande” (Sven 55 år). Samma lärare menar att han ser framför sig mer användning av utepedagogik inom flera ämnen och att viss integration kommer att ske med friluftslivundervisningen.

Samtliga lärare tar upp att resursfrågan i form av skolans tillgång på utrustning och pedagogisk personal kommer att vara en fråga som påverkar inriktningen av friluftsupervisningen på både kort och lång sikt bl.a. för att skolan inte får ta betalt eller samla in pengar till friluftaktiviteter som kräver resor och speciell utrustning.

4 Sammanfattande diskussion

Syftet med min studie är att undersöka hur idrottslärare uppfattar friluftsliv som en del av idrott och hälsa och hur friluftsliv kan utvecklas och få större utrymme i undervisningen. I avsnittet resultatdiskussionen kommer jag att diskutera mina viktigaste resultat och koppla dessa till tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter. Resultatdiskussionen följer de teman/frågeområden och de sammanfattande resultaten som finns under respektive avsnitt 3.2, 3.3 och 3.4. Vidare kommer jag i avsnitt metoddiskussion diskutera den forskningsmetod jag använt och vilka lärdomar som kan dras. Under det sista avsnittet ger jag förslag på fortsatt forskning.

4.1 Resultatdiskussion

I denna del av diskussionen kommer jag att diskutera mina viktigaste resultat och koppla dessa till tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter.

Friluftsliv för lärarna i studien är vistelse i naturen och en möjlighet till rekreation, avkoppling och att stärka sin hälsa. Samtliga tycker det är viktigt att lära sig om naturen, hur man tar hand om naturen, hur man kan orientera sig och klara sig själv i naturen. Flera tar också upp vikten av att bevara det svenska arvet och allemansrätten och att vistas i naturen under olika årstider för att lära sig om hur naturen skiftar efter årstiderna. Lärarna i studien är själva intresserade av friluftsliv och två av lärarna berättar att de utövar friluftsliv i stor utsträckning under årets samtliga årstider. Idrottslärarnas syn på friluftsliv, enligt ovan, tycker jag stämmer överens med den allmänna definitionen av friluftsliv och det som står i kursplanen. Studien visar att lärarnas egna intresse för friluftsliv har en stor påverkan på hur de bedriver undervisningen i friluftsliv och det stämmer väl överens med tidigare forskning (Backman 2009, 2010).

Lärarna i denna studie tolkar i huvudsak sitt undervisningsuppdrag utifrån det centrala innehållet i läroplanen och tycker att den ger en tydlig beskrivning av friluftsliv, vad eleverna ska kunna samt ger ett bra stöd i undervisningen. Studien visar också att läroplanen bedöms vara flexibel och möjliggör egna tolkningar samtidigt som det finns behov av att tydliggöra styrning och krav på förutsättningar för att få till en bra undervisning. I studien framkommer att lärarna tycker att friluftsliv är en mycket viktig del av ämnet idrott och hälsa och att friluftsliv ger barn och ungdomar i olika åldrar en möjlighet att lära sig om naturen, komma ut i naturen eftersom barn och ungdomar idag är mer stillasittande och att få dem att komma ut och vilja uppleva naturen är en viktig del i att minska detta. Lärarna i studien tar också upp vikten av att lära elever baskunskaper om klädsel, allemansrätten, hur man orienterar sig.

Andra aspekter som lärarna tar upp är att lärare måste kunna möta elever från andra länder och kulturer och skapa deras intresse för friluftsliv, samt att uppväxtmiljö och traditioner kan vara avgörande för intresset av friluftsliv. Det är inte alla elever som förstår sig på värdet av friluftaktiviteter. Alla barn har inte samma förutsättningar i hemmet och då måste möjligheten finnas i skolan. Därför är det viktigt som idrottslärare att återkoppla syftet med varje lektion för att klargöra hos eleverna varför det ingår. Jag tänker att det är viktigt i skolan att vidga barns- och ungdomars vyer. Läroplanen (Lgr 11) lyfter fram friluftsliv som ett centralt område i ämnet idrott och hälsa men ger stort utrymme för frihet/tolkning för lärarna. Kursplanen i idrott och hälsa säger inte vad lektionerna ska innehålla utan redovisar mål som ska uppnås. Alla skolor har samma styrdokument att arbeta utifrån men tolkas/*transformeras* på lokal nivå. Med den målstyrning som idag präglar den rådande läroplanen/kursplanen, *formuleringsarenan* (Linde 2006) innebär att skolorna själva har stor frihet att utforma hur de ska uppnå målen. Jag tänker att det till stor del är idrottslärarens syn på vad friluftsliv är som avgör hur undervisningen kan *realiseras* dvs. utformas och genomföras.

Enligt tidigare forskning (Backman 2010) är det i slutändan alltid idrottslärarens syn på ämnet den undervisar i som har störst betydelse för hur undervisningen utformas och hur mycket tid som läggs på friluftsliv. Många begränsande faktorer kan övervinnas av kunniga och engagerade idrottslärare.

Har lärarna tillräckligt med kunskap för att undervisa i friluftsliv? Hur ser deras *repertoar* ut (Linde 2006)? Enligt *läroplansteorin* har alla lärare olika repertoarer som påverkar vad lektionerna innehåller och hur förmedlingen sker. Repertoaren ser olika ut beroende på vad läraren har för egen erfarenhet och intresse av ämnet och vad de anser vara viktigt (Linde

2006, s. 17). Enligt Backman (2009) påverkar oftast idrottslärarens egen bild av friluftsliv innehållet i undervisningen och vilka platser som läraren anser vara lämplig för friluftsliv. Även studien visar på att det finns ett samband mellan idrottslärarens bild, men också egen utövning av friluftsliv, och vilka platser som väljs för undervisningen. Det är viktigt att idrottslärarna har tillräcklig erfarenhet av friluftsliv för att kunna praktisera denna i skolan. Lundvall tar också upp liknande reflektioner i skriften *Lärande i friluftsliv* (Lundvall 2011). Min erfarenhet från idrottslärarutbildningen, som också stämmer överens med Backmans (2007) forskning, är att det där bedrivs ett mera exklusivt friluftsliv, (en längre tidsperiod långt bort från närområdet, som kräver såväl tid som ekonomi och svåråtkomlig natur) och att det också skulle behövas en mer skolanpassad friluftslivundervisning som kan användas i skolans närmiljö. I Backmans (2009) undersökning är det många idrottslärare som har uppfattningen att för att kunna bedriva friluftsliv så måste det göras i en skog avskilt från civilisationen, det så kallade exklusiva friluftslivet. I kontrast till detta framkom i studien att det likväl går att bedriva friluftsliv i en skogsdunge alternativt park i stadsmiljö. Undervisningen i friluftsliv måste således anpassas efter de lokala förutsättningar som finns och använda sig av stadsnära friluftsliv i närheten av skolan. Lärare i studien som inte har tillgång till natur och skogsmiljö visar exempel på kreativitet och hittar möjligheter i stadsmiljön eller närområdet. Erfarenheter och slutsatser som kommer fram i Mikael's (2017) avhandling visar på "nya" möjligheter att använda närområdet eller stadsmiljön i undervisningen genom att använda en platsresponsiv pedagogik som tar utgångspunkt i platser och att kombinera det med att lära ut friluftsfärdigheter. I Backmans (2010) studie framkommer att idrottslärare ansåg att friluftslivundervisningen begränsas av de organisatoriska och fysiska ramarna. Det är många faktorer som påverkar hur slutresultatet på undervisningen blir precis som Linde (2006) lyfte fram.

Hur lärarna arbetar med friluftsliv idag är en viktig frågeställning som bakgrund för att få förståelse för hur lärarna ser på framtida utveckling av friluftsliv. Lärarna i studien beskriver att orientering, allemansrätten och att agera säkert och med ansvar i naturen är en återkommande del i friluftslivundervisningen och att den genomgående finns med i alla åldrar, men med olika inriktning och ambitionsnivå. Undervisningen är både teoretisk och praktisk och bedrivs huvudsakligen i skolans lokaler, på skolgården och i närmiljön. När det gäller den teoretiska delen och delar av den praktiska utbildningen inom de områdena tycker lärarna att de kan bedriva undervisningen på ett bra sätt inom vanlig lektionstid. Några skolor har nära till natur- och skogsområden och de tar med eleverna dit om tiden medger.

Resultatet av studien visar att delar av den praktiska undervisningen inom orientering, allemansrätten och andra aktiviteter där undervisningen kräver att man är i natur- och skogsområden är svårare att organisera och arbeta med på ett bra sätt. För att genomföra detta krävs mer förberedelser, mer resurser, bättre utrustning och längre lektioner eftersom man oftast måste ta sig till natur- och skogsområden. Behovet av detta ökar också successivt utifrån vad som skrivs kursplanen och vad som krävs för att fullgöra undervisningen för friluftsliv för årskurserna 4-6 och 7-9. Resultatet visar också att vilka aktiviteter eleverna får ta del av och vad de får lära sig i de olika årskurserna skiljer sig något mellan skolorna bland annat beroende på skolans läge och omgivande miljö, men också utifrån lärarnas intresse och erfarenhet av friluftsliv. Enligt Backman (2008) är friluftsliv i grundskolan är oftast kopplat till fysisk aktivitet, där skidåkning, orientering och andra sporter representerar friluftsliv i undervisningen. Det naturupplevelsebaserade friluftslivet får mindre utrymme och det pratas sällan om naturmöten, miljöperspektiv eller hållbar utveckling i kursplanerna. Endast två av skolorna i studien har kvar friluftsdagar och omfattningen varierar mellan 2-5 dagar per år. Friluftsdagarna organiseras efter vad man kan göra under olika årstider. Enligt Lgr 11 finns inga obligatoriska friluftsdagar jämfört med äldre läroplaner. Min reflektion är att kanske bör Skolverket återinföra ett antal obligatoriska dagar för att stötta undervisningen i friluftsliv och utevistelse?

I min studie framkommer att det finns många yttre faktorer som påverkar hur undervisningen i friluftsliv bedrivs i skolan och de faktorerna är tid, ekonomiska förutsättningar, låg prioritering, gruppstorlek, idrottslärarnas syn på och kunskaper om friluftsliv, samarbete eller brist på samarbete med andra lärare/ämnen, skolans geografiska placering där stadsmiljö alternativt närhet till natur påverkar inriktningen på undervisningen, traditioner och elevernas inställning/förkunskaper. Studien visar att flera av nämnda faktorer påverkar inriktningen och omfattningen av undervisningen i friluftsliv negativt som bl.a. lärarnas tidsbrist och ekonomiska förutsättningar. *Ramfaktorteorin* som Göran Linde tar upp handlar just om de faktorer som gör att lärare upplever begränsningar för sina handlingsutrymmen (Linde 2006). Tidigare forskning har visat att tidsbrist är ett stort problem för idrottslärare (Backman 2009). tidsbrist, men också ekonomiska förutsättningar som viktiga faktorer som påverkar inriktningen på undervisningen negativt. I skriften "Lärande friluftsliv" tar även Suzanne Lundvall upp att andra studier som genomförts inom GIH visar på att undervisningen i friluftsliv påverkas negativt av lärarnas brist på tid, resurser, osäkerhet och stora elevgrupper (Lundvall 2011). I samma skrift framkommer också att eleverna är ovana att bedriva

friluftsliv och är tveksamma till vad det innebär (Ibid).

Det är som redovisats ovan många faktorer som påverkar hur slutresultatet på undervisningen blir precis som Linde (2006) lyfte fram. Enligt Lgr 11 (2011) så ska skolor arbeta för att vara ämnesövergripande. Tyvärr visar denna studie att det inte är så vanligt utan snarare är undantag. Det är nog en viktig faktor för att det ska bli möjligt med mer friluftaktiviteter i skolan. Det finns ju stora möjligheter att kombinera olika ämnen t ex biologi/naturkunskap och friluftsliv för att lära sig mer om naturen t ex för att lära sig olika växtarter, fåglar, andra djur och olika naturupplevelser. Det är ju ett sätt för lärare i Idrott och hälsa att i större utsträckning få med kollegor i planeringen av friluftaktiviteter. Samtliga lärare i studien ser möjligheter med mer integrerat och ämnesövergripande undervisning och tar upp vikten av stöd från skolledning och andra ämneslärare för att få till detta. Även Backmans studier pekar på att det krävs samarbete mellan lärarna för att öka möjligheterna att bedriva friluftsliv (Backman 2010). Kan friluftundervisning bidra till mer integrering mellan ämnen i skolan? Mer integration av skolämnen kan öka vår kreativitet när det gäller undervisning i friluftsliv. Resultaten från den ettåriga fallstudien med de svenska idrottlärarna i Mikael's (2017) avhandling visar att en platsresponsiv pedagogik som utgångspunkt för friluftsliv i skolan skapar möjligheter för att arbeta med läroplanens ämnesövergripande historiska, miljömässiga, internationella och etiska perspektiv. Genom en platsresponsiv pedagogik skapades även möjligheter för att engagera eleverna i ämnesövergripande arbete med skolans närområde i fokus för lärande i friluftsliv i skolan (Mikael's 2017). Min reflektion är att för att få bra förutsättningar för att bedriva friluftsliv i skolan är det viktigt att rektor och ledning sanktionerar resurser i form av tid och pengar till berörda lärare. Därför är det viktigt att förankra arbetet med friluftsliv och vikten av detta för att få bra förutsättningar för utveckling och för att nå upp till kursplanens mål om friluftsliv. Resultaten visar att ett antal förutsättningar krävs för att få till stånd en bra friluftundervisning i skolan. Resultaten visar också att studien kommer fram till liknande resultat som tidigare forskning (Backman 2010; Lundvall 2011).

I studien framkommer många förslag på utvecklingsmöjligheter av friluftsliv i framtiden. Ett exempel är en inriktning mot att "flytta klassrummet ut i naturen" att göra lektionerna lustfyllda genom att gå ut och läsa, lösa frågor och mysterium, jobba ihop med gruppuppgifter ute, orientera sig och lära sig saker i andra ämnen genom utemiljö. Flera lärare lyfter fram att en del av den framtida utvecklingen av friluftsliv är att arbeta ämnesövergripande med andra

ämnena som t ex matematik, biologi, naturkunskap, hemkunskap och språkundervisning som exempel där man kan använda sig av utemiljön i inläringen. Lärarna i studien tar också upp att ökad digitaliseringen kommer att hjälpa till att utveckla vissa delar av undervisning som t ex orientering och påverka bl. a. undervisningens trovärdighet, effektivitet och säkerhet. Å andra sidan gör den stora användningen av mobiler och Ipads bland dagens barn- och ungdomar att friluftsupervisningen kommer att fylla en viktigare och viktigare roll för dem att ta till sig upplevelsen av naturen och hur det påverkar deras hälsa på sikt. Flera lärare lyfter fram vikten av att lägga grunden till ett framtida intresse av friluftsliv redan när eleverna går i lågstadiet. Samtliga lärare tar upp att resursfrågan i form av skolans tillgång på utrustning och pedagogisk personal kommer att vara en fråga som påverkar inriktningen av friluftsupervisningen på både kort och lång sikt. Jag delar ovanstående uppfattning som också stärks av tidigare forskning inom området (Backman 2010; Lundvall 2011). Jag anser det viktigt att lägga grunden till ett framtida intresse av friluftsliv redan när eleverna går i lågstadiet genom att t ex göra mindre friluftaktiviteter i närområdet med eleverna. Friluftsupervisning kan bidra till att eleverna lär sig mer om naturen och förstår sin egen delaktighet i naturens kretslopp, god miljö och ekologiska sammanhang. Utifrån det tror jag att friluftsliv i framtiden kan få allt större plats i ämnet idrott och hälsa då dessa frågor kommer att få allt större plats i samhället med tanke på miljöförstöring och klimatförändringarna.

4.2 Metoddiskussion

En kvalitativ forskningsmetod (Hassmén & Hassmén 2014, kap.4.2) har använts med intervjuer som redskap för att få en djupare förståelse för vad friluftsliv betyder för idrottslärarna och hur de ser på möjligheten att utveckla arbetet med friluftsliv. Nackdelen är att det är tidskrävande och att man inte hinner med så många intervjuer. I denna studie lyckas frågeställningarna besvaras med intervjuernas hjälp.

Studiens omfattning är dock mycket begränsad vilket gör att det inte är möjligt att göra några generella slutsatser (Patel & Davidsson 2011, s. 56-57). Ett större antal deltagande lärare hade givetvis ökat tillförlitligheten i min studie. Detta var dock inte möjligt på grund av att tiden var knapp och jag var ensam att genomföra studien. Men eftersom jag medvetet valde att intervjua lärare i olika åldrar, i olika skolor, i olika stadier och i mycket olika sorters områden gav det ändå en bredd i min undersökning som kan vara intressant.

För att säkerställa undersökningens tillförlitlighet (reliabiliteten) har jag vid intervjuerna ställt samma huvudfrågor utifrån en intervjumall (bilaga 2) till alla respondenter. Däremot har följdfrågorna varierat utifrån de svar jag fått beroende på lärarnas varierande erfarenheter och upplevelser. Det anser jag dock inte vara negativt, utan bidrar till en djupare förståelse. Frågorna jag ställde i intervjun har till stor del gett mig svar på de frågeställningar jag hade som utgångspunkt för studien. Validiteten har säkerställts genom att jag har använt mig av intervjuer, vilket utifrån syftet med studien, har varit den lämpligaste metoden för att få svar på mina frågeställningar (Hassmén & Hassmén 2014, kap.4).

Några förslag på ytterligare frågor som hade varit möjliga att ställa som komplement för att ta reda på hur friluftsliv kan utvecklas i undervisningen:

- Hur kan *du* bidra till framtidens utveckling av friluftsliv i skolan?
- Vad innebär utomhuspedagogik för dig?
- Hur kan man skapa de bästa förutsättningarna långsiktigt för friluftsliv i skolan?
- Hur kan man i skolan attrahera barn och ungdomar till ett aktivt friluftsliv?

4.3 Slutsats

Slutsatsen i denna studie är att idrottlärares syn på friluftsliv och egen erfarenhet påverkar undervisningen, vilket stämmer väl överens med tidigare forskning. Ramfaktorer och resursfrågan menar lärarna kommer att påverka inriktningen av friluftundervisningen på kort och lång sikt. Lärarna har en tilltro till utveckling av friluftsliv och möjligheter till att utveckla undervisningen och inläring av kunskaper i skolans utemiljö genom bl.a. ämnesövergripande samarbeten och platsresponsiv pedagogik.

4.4 Förslag på fortsatt forskning

Som student på GIH och snart blivande idrottlärare har denna undersökning varit intressant att göra och har gett mig många idéer om friluftundervisning.

Förhoppningsvis har min studie hjälpt till att besvara några frågor som berör friluftsliv och kan också inspirera och väcka intresse för fortsatt forskning inom området.

Jag förslår att vidare forskning skulle kunna studera möjligheten till undervisning med stöd i ramfaktorteorin, ekonomi, tid, läge o.s.v.

Forskningen framöver skulle kunna fokusera mer på möjligheter istället för hinder utifrån ett salutogent perspektiv. Hur kan man bedriva friluftsupervisning istället för att se hinder? Det skulle vara intressant att undersöka varför vissa skolor lyckas bättre med friluftsupervisning trots hinder. T.ex. skolor som ligger i stadsmiljö, skolor som ligger i socioekonomiskt svaga områden eller skolor i invandrartäta områden.

Jag vill avsluta med att tacka min handledare Daniel Roe för det stöd och konstruktiva synpunkter och idéer jag fått under arbetets gång.

Käll- och litteraturförteckning

Backman, Erik. (2004). *Utövar ungdomar friluftsliv?* Svensk Idrottsforskning nr 4.

Backman, Erik. (2008). *Friluftsliv inom ämnet idrott och hälsa - ett bidrag till mer integrering i skolan*, Svensk idrottsforskning nr 4.

Backman, Erik. (2009). *Vad har idrottsläraren för bild av "riktigt" friluftsliv – ett bidrag till diskussionen om frilufsundervisningen och tolkningen av kursplanens mål*, Idrott och Hälsa (4), ss. 14-18.

Backman, Erik. (2010). *Friluftsliv in Swedish Physical Education – a Struggle of Values*. Diss. Stockholm: Stockholms Universitet.

Ekholm, Sandra. (2011). *Friluftsliv i skolan: om möjligheter och begränsningar för att uppnå målen i kommande läroplan, Lgr 11*. Examensarbete, 2011:33. Stockholm: Gymnastik- och idrottshögskolan.

Engström, Lars-Magnus. (2010). *Smak för motion: Fysisk aktivitet som livsstil och social markör*. Stockholm: Stockholms universitets förlag.

Friluftsförbundet (2009). *Friluftsförbundets friluftsmiljöprogram* ISBN 978-91-977704-9-1. https://www.friluftsförbundet.se/globalassets/.../friluftsmiljoprogrammet_okt09.pdf [2018-03-18].

Friluftsrådet och Naturvårdsverket (2008). *"Fritt fram för friluftsliv" – för barn och ungdomar i skolan och på fritiden*. Stockholm: Alfa Print AB.

Hassmén, Nathalie. & Hassmén, Peter. (2013). *Idrottsvetenskapliga forskningsmetoder*. Stockholm: SISU Idrottsböcker.

Kulturdepartementet (1999). *Statens stöd till friluftsliv och främjandeorganisationer*, Näringsdepartementet. Stockholm. Ds 1999:78.

Linde, Göran. (2006). *Det ska ni veta – en introduktion till läroplansteori*, Andra upplagan
Lund: Studentlitteratur.

Lagerqvist, Anna. (2010). *Friluftslivets betydelse för dagens elever*. C-uppsats 15 poäng.
Karlstad: Karlstads universitet.

Lundvall, Suzanne. & Meckbach, Jane. (2008). Mind the gap: physical education and health
and fram factor theory as a tool for analysing educational settings. *Physical Education and
Sport pedagog*. Nr 4, ss. 345-364.

Lundvall, Suzanne. (2011). *Lärande i friluftsliv: perspektiv och ämnesdidaktiska exempel*,
Stockholm: Gymnastik- och idrottshögskolan.

Mikaels, Jonas. (2017), “*Becoming-place: R(e) conceptualizing friluftsliv in the Swedish
physical education and health curriculum*”, Diss. Stockholm: Gymnastik- och
idrottshögskolan.

Männer, Mikael. (2006). *Friluftsliv i handböcker för lärare*. Examensarbete, vt06 2611-30.
Göteborg: Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning vid Göteborgs universitet.

Naturskoleföreningen (2018).
<https://www.naturskolan.se> [2018-05-10].

Naturskyddsföreningen (2011). *Skogen som klassrum*
[https://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-
media/skoldokument/Skogen%20som%20klassrum.pdf](https://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/skoldokument/Skogen%20som%20klassrum.pdf) [2018-03-20].

Naturskyddsföreningen (2013). *Mer friluftsliv i skolan*
[https://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-
media/handledning/Mer friluftsliv i skolan %c3%96vningar och tips 2014.pdf](https://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/handledning/Mer%20friluftsliv%20i%20skolan%20-%20%c3%96vningar%20och%20tips%202014.pdf) [2018-03-
20].

Patel, Runa. & Davidsson, Bo. (2011). *Forskningsmetodikens grunder*, Studentlitteratur.

Sandell, K., Brügge, B. & Glantz, M. (2011). *Friluftslivets pedagogik: en miljö- och utomhuspedagogik för kunskap, känsla och livskvalitet*. Stockholm: Liber förlag.

Sandell, Klas. & Sörlin, Sverker. (2008). En bok om friluftshistoria under 100 år - *Från härdande friluftsliv till ekoturism och miljöpedagogik*. Stockholm: Carlsons Förlag, andra upplagan.

Skolverket (2011a). *Kursplan idrott & hälsa*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2011b). *Kommentarmaterial till kursplanen i Idrott och hälsa*. Stockholm: Skolverket.

Svensk författningssamling. [2003:133].

Szczepanski, Anders. & Dahlgren, Lars Owe. (2004). artikel *Didaktisk tidskrift om Utomhusdidaktik*, Studentlitteratur.

Szczepanski, Anders. m.fl. (2006). *Utomhuspedagogikens särart och möjligheter ur ett lärarperspektiv*, En interventionsstudie bland lärare i grundskolan, Linköpings Universitet. Jönköping: Jönköping University press, 2006. 16(4), ss. 89-106.

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wikipedia. Friluftsliv.

<https://sv.wikipedia.org/wiki/Friluftsliv> [2018-03-20].

Föreläsningmaterial

Backman, Erik. (2011). ppt *Friluftsliv en del av idrotten*. Stockholm: Gymnastik- och idrottshögskolan.

Litteratursökning

Syfte och frågeställningar:

Syftet med min studie är att undersöka hur idrottslärare uppfattar friluftsliv som en del av idrott och hälsa och hur friluftsliv kan utvecklas i undervisningen.

Frågeställningar jag vill få besvarade i min studie är:

1. Vad är, och vad betyder friluftsliv enligt idrottslärare?
2. Hur ser idrottslärare på möjligheten att utveckla friluftslivsundervisningen enligt läroplanen?

Vilka sökord har du använt?

Friluftsliv, friluftsliv i skolan, friluftsliv idrott och hälsa, friluftkundervisning, utomhus didaktik, idrott och hälsa, physical education, idrottslärare, skola, kursplan idrott & hälsa, lgr 11, skolverket, naturvårdsverket, outdoor life in school

Var har du sökt?

GIH:s bibliotekskatalog, Libris
Google scholar
Databaser: discovery
Skolverket.se
Naturvårdsverket.se

Sökningar som gav relevant resultat

Följande sökningar har gett mycket intressanta och relevanta resultat
- GIH:s bibliotekskatalog: friluftsliv idrott och hälsa
- Google scholar: friluftsliv i skolan

Kommentarer

Merparten av det material jag använt har jag fått fram via sökningar i GIH:s bibliotekskatalog och Google Scholar. Det verkar vara ett ämne som tas upp i ett flertal forskningsrapporter och av flera organisationer. Har försökt inrikta min uppsats mot utvecklingen av friluftkundervisningen utifrån Lgr 11. Har också fått tips om material av momentansvarig Matthis Kempe-Bergman.

Intervjufrågor

1. Bakgrund

- Vilket år är du född?
- Hur länge har du arbetat som lärare i idrott och hälsa?
- Vilka årskurser arbetar du med?
- Utbildning? Var och när?

2. Hur uppfattar idrottslärarna friluftsliv?

- Vad innebär friluftsliv för dig?
- Hur utövar du själv friluftsliv på fritiden?
- Hur tolkar du ditt undervisningsuppdrag avseende friluftsliv?
- Tycker du att friluftsliv är en viktig del i ämnet idrott & hälsa? Varför eller varför inte?

3. Hur arbetar idrottslärarna med friluftsliv idag?

- Hur bedrivs friluftsliv undervisningen på din skola?
- Hur ser den lokala kursplanen ut för undervisningen i friluftsliv?
- Hur ser förutsättningarna ut för friluftsliv undervisning på din skola? Finns det ev. hinder?
- På vilka platser bedrivs friluftsliv undervisningen?
- Hur stor del av ämnet idrott & hälsa är undervisningen i friluftsliv? Anser du detta vara lagom? Ökar eller minskar andelen?
- Har ni friluftsdagar på skolan? Hur ofta? Hur brukar de se ut?
- Finns det samarbeten med lärare i andra ämnen på din skola kring undervisning i friluftsliv?
- Vad tror du att friluftsliv betyder för dina elever?

4. Framtidens utveckling av friluftsliv?

- Finns det alternativa sätt att tänka om friluftsliv undervisning?
- Hur kan friluftsliv undervisning utvecklas?
- Kan du ge exempel på sådant man borde göra mer av respektive mindre av i undervisning av friluftsliv?
- Hur ser du på friluftsliv undervisning i skolan om 10 år?

Informationsbrev

Hej

Mitt namn är Simon Bergljung och jag läser till lärare i Idrott och hälsa på Gymnastik och Idrottshögskolan (GIH).

Jag skriver på min examensuppsats och syftet med studien är att undersöka hur idrottslärare på grundskolan uppfattar friluftsliv som en del av idrott och hälsa, hur de arbetar med ämnet idag och hur de ser på möjligheten att utveckla arbetet med friluftsliv enligt den nya läroplanen.

Jag kommer att genomföra enskilda intervjuer med ett antal idrottslärare och hoppas på att du har möjlighet och intresse av att medverka. Intervjuerna kommer att spelas in och transkriberas. Data kommer att analyseras och resultatet kommer att presenteras i uppsatsen.

Alla deltagare i undersökningen behandlas anonymt.

Deltagandet i undersökningen är frivilligt och deltagarna kan när som helst välja att avbryta sin medverkan och behöver inte ange något skäl till varför man väljer att avbryta.

Deltagarna har rätt att få en kopia av den slutförda uppsatsen.

Vid ev. frågor kontakta mig eller min handledare:

Simon Bergljung

bergljung_4@hotmail.com

070-3839039

Med vänlig hälsning

Simon Bergljung

Jag deltar i studien och är informerad om ovanstående

Daniel Roe (handledare)

daniel.roe@gih.se

